

O'ZBEKISTON VA FINLANDIYA MUSIQA TA'LIMIDA KOMMUNIKATIV KOMPETENSIYASINI SHAKLLANISH MASALALARI

Muallif: Maxmudova Dilafuz Baltabayevna ¹

Affilyatsiya: Xalqaro Nordic universiteti “Psixologiya va maktabgacha ta’lim” kafedrası katta o’qituvchisi ¹

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14407634>

ANNOTATSIYA

Finlandiya va O'zbekiston kabi ikki turli madaniyat va ta'lim tizimiga ega davlatlarda musiqaning o'rni va ta'siri farq qiladi. Ushbu maqolada bir tomondan musiqaning tarbiyachilar va ularning kommunikativ kompetensiyasini shakllanishidagi o'rni va ahamiyati tahlil qilinsa, ikkinchi tarafdin, har ikki mamlakatda musiqaning tarbiyachilar va bolalar o'rtasidagi kommunikativ kompetensiyani shakllanishidagi o'rni qiyoslanadi.

Kalit so'zlar: musiqa, muloqot, empatiya, ijodkorlik, kommunikativ kompetensiya, musiqiy mashg'ulotlar, rolli o'yinlar, tabiat bilan tanishish, interaktiv metodlar.

Musiqa tarbiyachilar uchun kommunikativ kompetensiya shakllanishida ajralmas vosita hisoblanadi. Musiqa bolalarning his-tuyg'ularini ifoda etish, empatiya rivojlantirish va ijodiy fikrlash qobiliyatini oshirishga yordam beradi. Tarbiyachilar musiqani o'z pedagogik faoliyatlarida qo'llash orqali bolalar bilan muloqotni samarali amalga oshirishi mumkin. Quyidagi holatlar namoyon bo'ladi:

Musiqa, o'zining ko'p qirrali tabiati bilan, tarbiyachilar uchun bolalar bilan muloqot qilishda yangi imkoniyatlar yaratadi. Musiqiy faoliyatlar orqali tarbiyachilar bolalarga his-tuyg'ularni ifoda etishda yordam berishlari mumkin. Masalan, musiqaning ritm va melodiya orqali bolalar o'z his-tuyg'ularini ifoda etish imkoniyatiga ega bo'lishadi, bu esa tarbiyachilar bilan muloqot o'rnatishda qulaylik yaratadi;

Musiqa, bolalarda empatiya hissini rivojlantirishga yordam beradi. Tarbiyachilar musiqiy asarlar orqali bolalarga turli his-tuyg'ularni tushunishga va ularga munosabat bildirishga o'rgatishlari mumkin. Masalan, biror musiqiy asarni tinglayotganda, bolalar uning mazmunini muhokama qilib, o'z his-tuyg'ularini ifoda etishadi, bu esa o'zaro muloqotni mustahkamlashga yordam beradi;

Musiqa tarbiyachilarga bolalarning ijodiy fikrlash qobiliyatini rivojlantirishda muhim vosita bo'lib xizmat qiladi. Musiqiy mashg'ulotlar orqali bolalar o'z g'oyalarini ifoda etishda, yangi musiqalar yaratishda va musiqiy ijro etishda faol ishtirok etishlari mumkin. Bu jarayon bolalar va tarbiyachilar o'rtasidagi o'zaro munosabatlarni mustahkamlab, kommunikativ kompetensiyalarini rivojlantiradi.

Finlandiya va O'zbekiston kabi ikki turli madaniyat va ta'lim tizimiga ega davlatlarda musiqaning o'rni va ta'siri farq qiladi. Ushbu maqolada har ikki mamlakatda

musiqaning tarbiyachilar va bolalar o'rtasidagi kommunikativ kompetensiyani shakllanishidagi o'rni qiyosiy tahlil qilinadi:

O'zbekistonda musiqa ta'limi, an'anaviy ravishda, o'ziga xos tarzda rivojlanmoqda. Tarbiyachilar musiqa darslarida milliy musiqani o'rganish orqali bolalarning madaniy identifikatsiyasini mustahkamlashadi;

O'zbekiston musiqasi, bolalarga his-tuyg'ularni ifoda etishda va ularni o'z his-tuyg'ulari bilan tanishtirishda muhim rol o'ynaydi. Tarbiyachilar bolalarni musiqiy asarlarni tinglash va muhokama qilish orqali his-tuyg'ularini ifoda etishga o'rgatishadi;

O'zbekistonda musiqiy faoliyatlar ko'pincha jamoaviy tarzda o'tkaziladi, bu esa bolalar o'rtasida hamkorlik va o'zaro muloqotni oshirishga yordam beradi. Tarbiyachilar, bolalar bilan birgalikda musiqiy ijro etish jarayonida o'zaro aloqalarni mustahkamlashadi.

Finlandiya ta'lim tizimi bolalarni ijodiy va kommunikativ qobiliyatlarini rivojlantirishga qaratilgan. Musiqiy ta'lim dasturlari bolalar uchun muhimdir va ko'plab maktablarda musiqa darslari taqdim etiladi. Tarbiyachilar musiqiy mashg'ulotlar orqali bolalar bilan muloqotni osonlashtiradi;

Musiqa, bolalarga his-tuyg'ularini ifoda etishda yordam beradi. Tarbiyachilar musiqiy asarlar orqali bolalarning empatiya hissini rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi.

Musiqa orqali tarbiyachilar bolalar bilan o'zaro munosabatlarni mustahkamlashadi, bu esa kommunikativ kompetensiyani oshirishga yordam beradi. Bolalar musiqiy mashg'ulotlar davomida o'zaro muloqot qilish imkoniyatiga ega bo'lishadi.

O'zbekiston va Finlandiya musiqa ta'limida kommunikativ kompetensiyasini shakllanishning qiyosiy tahlili quyidagilardan iborat:

Finlandiyada musiqiy ta'lim ko'proq tizimli va rivojlangan, bu esa tarbiyachilar va bolalar o'rtasidagi kommunikativ kompetensiyaning yuqori darajada shakllanishiga olib keladi. O'zbekistonda esa musiqa ta'limi an'anaviy usullarga asoslangan bo'lib, bu jarayonda madaniy qiymatlar muhim o'rin tutadi.

Ikkala mamlakatda ham musiqa bolalarga his-tuyg'ularini ifoda etishda yordam beradi, lekin Finlandiyada bu jarayon yanada kengaytirilgan va turli musiqiy asarlar orqali amalga oshiriladi. O'zbekistonda esa milliy musiqaga ko'proq e'tibor qaratiladi.

O'zbekistonda musiqiy faoliyatlar jamoaviy tarzda o'tkazilishiga qaramay, Finlandiyada individual va jamoaviy musiqiy faoliyatlar birgalikda olib boriladi. Bu, bolalar o'rtasidagi kommunikativ kompetensiyani rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega.

Musiqa tarbiyachilar va bolalar o'rtasidagi kommunikativ kompetensiyani rivojlantirishda muhim vosita sifatida har ikki mamlakatda o'ziga xos o'rin tutadi. Finlandiya musiqiy ta'limda zamonaviy yondashuvni qo'llasa, O'zbekistonda an'anaviy musiqaning ahamiyati katta. Har ikki mamlakatda musiqaning tarbiyachilar va bolalar o'rtasidagi muloqotni mustahkamlashdagi roli e'tiborga molikdir, ammo yondashuvlar va amaliyotlarda farqlar mavjud.

O'zbekiston maktabgacha ta'lim tizimi bolalarni ijodiy va kommunikativ qobiliyatlarini rivojlantirishga qaratilgan bir qator metodika-amaliyotlarni o'z ichiga oladi. Quyida ba'zi misollar keltirishimiz mumkin:

Mashg'ulot. Bolalarga turli materiallar yordamida (qog'oz, plastilin, rangli bo'yoqlar) ijodiy asarlarni yaratish taklif etiladi. Masalan, "Tabiat manzarasi" mavzusida rasm chizish. Natija. Bu jarayonda bolalar o'z fikrlarini ifoda etish, yangi g'oyalar yaratish va individual ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish imkoniyatiga ega bo'lishadi.

Musiqiy asarlarni ijro etish. Mashg'ulot. Tarbiyachi bolalarga o'zbek xalq qo'shiqlaridan birini (masalan, "Do'redor") o'rganishni taklif etadi. Bolalar qo'shiqni birgalikda ijro etishadi. Natija. Bu faoliyat bolalarning musiqiy ko'nikmalarini oshiradi, bir-biri bilan hamkorlikda ishlash va ijodiy fikrlash imkoniyatini beradi.

Mashg'ulot. "Musiqiy fitna" o'yini orqali bolalarga musiqa asarlarini tinglash va ularga mos harakatlarni bajarish taklif etiladi. Natija. Bolalar musiqaning ritmi va ohangiga mos harakat qilish orqali bir-biri bilan muloqot qilishadi, bu esa kommunikativ qobiliyatlarini rivojlantirishga yordam beradi.

Mashg'ulot: Tarbiyachi bolalarga o'z his-tuyg'ulari va fikrlarini aks ettiruvchi qo'shiq yozishni taklif qiladi. Bolalar birgalikda yangi so'zlar va melodiyalar yaratadilar. Natija: Bu jarayon bolalarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantiradi va o'z fikrlarini ifoda etish ko'nikmalarini oshiradi.

Mashg'ulot: Bolalar turli musiqiy asarlarni tinglab, ularning hissiyotlari, mavzusi va uslubi haqida fikr bildirishadi.

Natija: Bu faoliyat bolalarga fikr almashish, tahlil qilish va muhokama qilish ko'nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi.

Mashg'ulot: Maktabgacha ta'lim muassasalarida musiqiy konsertlar yoki tadbirlar tashkil etiladi. Bolalar o'zlarining ijodiy qobiliyatlarini ko'rsatish uchun turli musiqiy chiqishlar tayyorlaydilar. Natija: Ushbu faoliyat bolalarga jamoaviy ishlash, o'zlarini namoyon etish va sahnada ishtirok etish tajribasini beradi, bu esa ularning kommunikativ ko'nikmalarini oshiradi.

Mashg'ulot: Tarbiyachilar bolalarga o'zbek xalq qo'shiqlarini o'rganishni taklif qiladi, masalan, "Do'redor" yoki "Lazgi". Natija: Bolalar musiqiy asarlar orqali o'z his-tuyg'ularini ifoda etishni o'rganadilar, shuningdek, birgalikda ijro etish va musiqiy faoliyatlar orqali muloqot qilish ko'nikmalarini rivojlantiradilar.

Madaniy va ijtimoiy roller. Mashg'ulot: Bolalar "Maktab" yoki "Oilaviy hayot" mavzularida rolli o'yinlar o'ynaydilar. Ular o'zaro muloqot qilib, rollarni bajarishadi (masalan, o'qituvchi, shifokor, ota-ona). Natija: Bu jarayon bolalar o'rtasida kommunikativ ko'nikmalarni rivojlantirishga yordam beradi, shuningdek, ijtimoiy vaziyatlarda qanday harakat qilishni o'rganadilar.

Ekologik faoliyatlar. Mashg'ulot: Bolalar tabiatga sayohatlar uyushtirib, o'simliklar, hayvonlar va ekologik muammolar bilan tanishadilar. Natija: Ushbu faoliyatlar bolalarda tabiatga nisbatan qiziqishni oshiradi, bir-biri bilan fikr almashish va ekotizim haqidagi bilimlarni rivojlantirishga yordam beradi.

Jamoaviy loyihalar. Mashg'ulot: Tarbiyachilar bolalar bilan birgalikda kichik loyihalar, masalan, "Bizning yashil bog'imiz" yoki "Mening sevimli kitobim" mavzularida ishlashni tashkil etishadi. Natija: Bolalar bir-birlari bilan hamkorlikda ishlashni, fikr almashishni va jamoa bo'lib ishlash ko'nikmalarini rivojlantirishni o'rganadilar.

Bunday faoliyatlar bolalarga o'z fikrlarini ifoda etish, bir-biri bilan muloqot qilish va ijodiy ishlar orqali o'zlarini namoyon etish imkoniyatini beradi.

Finlandiya ta'lim tizimining bolalarni ijodiy va kommunikativ qobiliyatlarini rivojlantirishga qaratilganligi, pedagogik yondashuv va metodologiyaga asoslangan muhim omillardir. Ushbu fikrni metodologik jihatdan tahlil qilsak, quyidagi asosiy jihatlarni ko'rib chiqish mumkin. Unga ko'ra, bolani ijodiy rivojlanishida musiqani o'rni musiqada darslari bolalarning ijodiy fikrlash qobiliyatini oshirishda juda muhimdir. Bunday amaliyot ko'proq tayyorlov guruhlarida o'tkaziladi.

Mashg'ulotning mazmuni: Tarbiyachilar bolalar bilan birgalikda yangi musiqiy asarlarni yaratishni taklif qilishlari mumkin. Masalan, bolalarga o'zlarining musiqiy motivlarini yozish va ularga turli instrumentlar yordamida qo'shiq yaratishni o'rgatish.

Amaliyot: Tarbiyachi bolalarni guruhlariga bo'lib, har bir guruhga o'z g'oyalarini ifoda etish imkonini beradi. Har bir guruh o'z musiqasini ijro etadi va boshqa guruhlar bilan almashadi, bu orqali bolalar bir-biridan ilhomlanishadi.

O'z his-tuyg'ularini ifoda etish. Mashg'ulotning mazmuni: Musiqiy darslarda bolalarga turli his-tuyg'ularni aks ettiruvchi musiqalar tanlab beriladi. Masalan, baxtli, qayg'uli yoki tinchlantiruvchi musiqada asarlarini tinglash.

Amaliyot: Bolalar har bir musiqada asarini tinglaganidan so'ng, o'z his-tuyg'ularini qog'ozga rasm chizish orqali tushirishlari so'raladi. Ushbu jarayon davomida tarbiyachi bolalarga o'z his-tuyg'ularini qanday qilib musiqada ifoda etish mumkinligini tushuntiradi va o'zlarining asarlarini yaratishda ularga yordam beradi.

Individual ijod qilish imkoniyati. Mashg'ulotning mazmuni: Musiqada darslarda bolalarga shaxsiy musiqiy asarlarini yaratish uchun vaqt beriladi. Tarbiyachi bolalarga ularning sevimli instrumentlarini tanlash va o'z musiqalarini yozish imkoniyatini beradi.

Amaliyot: Bolalar o'z musiqiy asarlarini tayyorlab, ularni sinfda ijro etishlari so'raladi. Bu jarayonda tarbiyachi bolalarga o'z asarlarini qanday taqdim etishni va qanday qilib o'z ijodlarini yanada rivojlantirishni ko'rsatadi.

Tarbiyachilar, bu jarayonda bolalarga o'z qobiliyatlarini rivojlantirishda yordam berish uchun turli musiqiy asarlarni tanlab, ijro etish jarayonlarini tashkil etadilar. Bu esa bolalarning ijodiy fikrlash va o'z-o'zini ifoda etish qobiliyatlarini yanada oshirishga yordam beradi.

Namuna: Jamoaviy musiqiy faoliyat. Mashg'ulotning mazmuni: Tarbiyachi bolalarga birgalikda musiqiy asar ijro etish vazifasini berish orqali ularni hamkorlik qilishga, o'zaro fikr almashishga va jamoaviy ishlashga undaydi. Masalan, bolalar "Do'redor" (o'zbek xalq qo'shig'i) qo'shig'ini ijro etishadi.

Tarbiyachi-pedagogning bolalar bilan o'tkaziladigan mashg'ulotlarida jamoaviy musiqiy faoliyatlar bolalarga hamkorlik qilish, o'zaro fikr almashish va kommunikativ qobiliyatlarini oshirish imkoniyatlarini beradi. Tarbiyachilar ushbu jarayonni yo'lga qo'yish orqali bolalar uchun samarali va ijodiy muhit yaratadilar:

Hamkorlik va jamoaviylik. Ushbu mashg'ulot bolalarni birgalikda ishlashga undaydi. Har bir bolaga o'z roli va vazifasi bor, bu esa ularni jamoada ishlashga va bir-biriga yordam berishga o'rgatadi.

O'zaro fikr almashish. Bolalar ijro etgan musiqani tinglagandan so'ng, o'zaro fikr almashish imkoniyatiga ega bo'lishadi. Bu jarayon, ularning muloqot qilish, fikr bildirish va tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantiradi.

Kommunikativ qobiliyatlarning oshishi. Musiqa faoliyatlari bolalarning o'z fikrlarini erkin ifoda etishiga yordam beradi. Tarbiyachi ushbu jarayonda muhim rol o'ynaydi, chunki u bolalarni motivatsiya qiladi va muloqotni qo'llab-quvvatlaydi.

Emotsional bog'lanish. Musiqa orqali bolalar bir-biriga yaqinlashishadi va emotsional bog'lanish o'rnatadilar. Bu esa ularning o'zaro munosabatlarini mustahkamlaydi.

Finlandiya va O'zbekiston maktabgacha ta'lim tizimlarida tarbiyachilar va bolalar o'rtasidagi kommunikativ kompetensiyaning shakllanishida musiqa muhim rol o'ynaydi. Ushbu ikki mamlakatdagi yondashuvlar va metodlar o'ziga xos xususiyatlarga ega bo'lsa-da, umumiy maqsad bir xil - bolalarni ijodiy va kommunikativ qobiliyatlarini rivojlantirishdir. Musiqa darslari orqali bolalar o'z madaniyatlari bilan tanishadilar, milliy musiqaning ahamiyatini anglaydilar va madaniy identifikatsiyalarini mustahkamlash imkoniyatiga ega bo'lishadi. Tarbiyachilar, bolalar uchun turli musiqiy asarlarni tanlab, ularni madaniy kontekstdagi ahamiyatini tushuntirish orqali bolalarning madaniy tajribalarini boyitishadi. Bu, nafaqat bolalarning madaniy identifikatsiyasini, balki boshqa madaniyatlar bilan aloqalarini ham mustahkamlashga yordam beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

Qodirova M. (2021). "Musiqa ta'limi va bolalarning ijodiy qobiliyatlari". O'zbekiston musiqa ta'limi jurnali, 3(2), 45-50. Musiqa ta'limining bolalar rivojlanishidagi ahamiyati haqida tadqiqot.

Ruziev A. (2019). "Maktabgacha ta'limda musiqiy faoliyatlar va ularning ta'siri". Ta'lim va tarbiya, 2(1), 67-72. Maktabgacha ta'limda musiqa va ijodiy faoliyatlarining o'zaro bog'liqligi haqida ma'lumotlar.

Sattorova N. (2020). "Bolalar ijodiylikini rivojlantirishda musiqa ta'limining roli". O'zbekiston pedagogika jurnali, 4(3), 30-35. Bolalar ijodiylikini rivojlantirishdagi musiqa ta'limining ahamiyati haqida maqola.